

Verplaatsen van monumenten: nee, tenzij

Monumenten zijn verbonden met de plek waar zij staan, door de gedeelde geschiedenis, hun fundament, hun ligging aan de straat, of een functionele verbondenheid. Zij worden bepaald door hun omgeving en op hun beurt bepalen zij die omgeving. Door een monument te verplaatsen verliest het zijn historische context en de omgeving waarin het stond verliest aan historische zeggingskracht. Daarom adviseert de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (minister van OCW), voor deze de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), over het algemeen monumenten niet te verplaatsen.

Dit standpunt komt voort uit een internationale afspraak, het Verdrag van Granada (1985), dat mede door Nederland is geratificeerd. Dit verdrag verplicht de lidstaten – en dus ook de gemeenten – het verplaatsen van monumenten of een deel daarvan te verbieden, tenzij dit dringend vereist is voor het behoud van die monumenten.

Als in een uitzonderlijk geval toch tot verplaatsing moet worden overgegaan, verplicht het verdrag tot het treffen van de voor het behoud van het monument noodzakelijke maatregelen bij het demonteren, overbrengen en het herbouwen van een monument op een geschikte plaats.

Hieronder volgt een uiteenzetting over de toepassing van dit verdrag en de wijze van advisering (nee, tenzij ...) door de RCE. Deze maakt duidelijk onder welke omstandigheden en voorwaarden verplaatsing eventueel mogelijk is. Eigenaren en planontwikkelaars kunnen hiermee al in een vroeg stadium rekening houden. De gemeente vindt hier handvatten voor de vergunningverlening.

De verplaatsing is noodgedwongen

Verplaatsing is alleen denkbaar als het behoud van het monument op zijn oorspronkelijke locatie onmogelijk is geworden. Het voortbestaan van het monument moet in direct gevaar zijn. Uit het verdrag van Granada volgt dat dit uitsluitend bij zeer zwaarwegende (inter)nationale belangen aan de orde kan zijn. Verplaatsen wordt dan beschouwd als een laatste redmiddel om het monument te behouden.

Als dit niet overtuigend kan worden aangetoond, adviseert de RCE negatief.

De verplaatsing is vergunningplichtig

Het verdrag van Granada bepaalt dat er bij een verplaatsing noodzakelijke maatregelen moeten worden genomen voor het behoud van het monument. In Nederland betekent dit dat het verplaatsen van een monument vergunningplichtig is op grond van artikel 2.1, eerste lid, onder f, van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo). Het verplaatsen van een monument is wat betreft de gevolgen voor de monumentale waarden gelijk te stellen aan sloop en de aanvraag is dan ook adviesplichtig (de minister van OCW (lees: de RCE) moet om advies worden gevraagd. Aan de vergunning moeten voorschriften verbonden zijn die toezien op het demonteren, het overbrengen en de herbouw van het monument op de nieuwe locatie.

De gemeente waar het monument zich bevindt, is het bevoegd gezag. Indien het monument wordt verplaatst naar een andere gemeente, zal ook van die gemeente een omgevingsvergunning nodig zijn. Aangezien de herbouw op een geschikte plaats verzekerd moet zijn, zal de vergunning voor de herbouw in beginsel onherroepelijk moeten zijn voordat de vergunning voor de verplaatsing kan worden verleend. Zo nodig wordt er in de vergunning voor het verwijderen van het monument een voorschrift opgenomen dat deze pas in werking treedt als de vergunning voor herplaatsing definitief is. Hiermee wordt voorkomen dat het monument voor onbepaalde tijd in de opslag verdwijnt.

Vooroverleg

Omdat het verplaatsen van een monument een ingrijpende gebeurtenis is, adviseert de RCE altijd vooroverleg te voeren met de betrokken partijen.

Vergunningaanvraag, maak een plan voor het geheel

Nadat is aangetoond dat het behoud van het monument op zijn oorspronkelijke locatie onmogelijk is geworden, moet een verplaatsingsplan ten behoeve van de vergunningverlening worden opgesteld. Voor de beoordeling van een adviesaanvraag hierover neemt de RCE de volgende zes aspecten in beschouwing. De eerste vier hebben betrekking op het daadwerkelijke verplaatsen. De laatste twee hebben betrekking op het documenteren ervan.

1. Voor de vergunningaanvraag wordt een plan van aanpak opgesteld. Hierin wordt aangegeven hoe de wijze van demonteren, van transport en van herbouw zal zijn. Voor de uitvoering wordt een bestek opgesteld.
2. Uit het plan moet blijken dat de algehele aanpak is gericht op het maximale behoud van de monumentale waarden van het monument. Dit geldt zowel voor ex- en interieur, afwerking en kunsttoepassingen als de constructie.
Voor (overwegend) stenen gebouwen wordt de verplaatsing zoveel mogelijk in zijn geheel of in een beperkt aantal substantiële delen uitgevoerd.
Houten gebouwen (schuren, loodsen, bruggen, tuinhuisjes) worden in hun geheel verplaatst. Als dat niet kan, worden ze gedemonteerd en aan de hand van een volledige documentatie in elkaar gezet.
IJzeren constructies worden, indien noodzakelijk, volgens de logica van de constructie gedemonteerd.
3. De nieuwe locatie is geschikt als deze vergelijkbaar is met de oorspronkelijke, in landschappelijk, stedenbouwkundig, functioneel en cultuurhistorisch opzicht. Hierdoor wordt voorkomen dat het monument wezensvreemd in zijn nieuwe omgeving komt te staan. In de vergunning wordt de toekomstige plaats verbindend vastgelegd. Er vindt in beginsel geen tussentijdse opslag plaats zonder dat in een eindlocatie is voorzien.
4. De RCE adviseert in de vergunning een bindend tijdpad voor verplaatsing/herbouw vast te leggen en de geldigheid van de vergunning voor een beperkte periode vast te stellen.
5. Verplaatsing en herbouw/assemblage worden in woord en beeld gedocumenteerd. Aan de vergunning moet daartoe een voorschrift worden verbonden, waarbij wordt verwezen naar de richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek. Deze zijn te vinden op de website van de RCE.
6. Verplaatsing kan impliceren dat een object los komt van zijn kelders c.q. fundering en in geval van kunsttoepassingen van zijn drager. Deze vaak 'achterblijvende' (bouw)onderdelen, maken deel uit van de beschermde bouwmassa en kunnen bovendien van archeologisch, bouwhistorisch of cultuurhistorisch belang zijn. Ook daar is een goede documentatie vereist. Er moet beoordeeld worden hoe met deze restanten wordt omgegaan. Welke waarden er nog zijn en op welke wijze deze een vorm van bescherming zullen krijgen.

Status als rijksmonument

De RCE streeft ernaar vooraf duidelijk te maken of de bescherming als rijksmonument gehandhaafd kan blijven in het geval van verplaatsing. Als handhaving als rijksmonument kansrijk is, wordt er na verplaatsing een inspectie uitgevoerd om te constateren of de monumentale waarden in voldoende mate behouden zijn. Door onvoorziene omstandigheden of een calamiteit kunnen deze toch dusdanig zijn verminderd, dat wordt overgegaan tot het schrappen uit het register van rijksmonumenten.

Na deze inspectie wijzigt de RCE de identificerende gegevens in het register van rijksmonumenten.

Bijzondere gevallen

In een paar gevallen hanteert de RCE een andere benaderingswijze van het verplaatsen van rijksmonumenten.

Verplaatsen van een monument naar een buitenmuseum

In het geval dat een rijksmonument wordt verplaatst naar een buitenmuseum, vervalt de status van rijksmonument. De bescherming van het monument wordt dan gegarandeerd door een ander financierings- en instandhoudingsregime. Wordt een monument zelf een museum en blijft het op zijn oorspronkelijke locatie, dan kan de status van rijksbescherming behouden blijven.

Verplaatsen van orgels en overige klinkende onderdelen van monumenten

Ook voor orgels, klokken en dergelijke in rijksmonumenten geldt dat ze bij voorkeur in het (kerk)gebouw waar zij zich bevinden, behouden blijven. Mocht er toch noodzaak bestaan het instrument te verplaatsen, neem hierover dan altijd vooraf contact op met de RCE zodat de situatie rondom de verplaatsing en bescherming beoordeeld kan worden.

Verplaatsen van een aardwerk

De RCE is van oordeel dat het verplaatsen van een aardwerk niet mogelijk is met behoud van zijn rijksmonumentenstatus, omdat de situering van een aardwerk in zo sterke wisselwerking met het landschap staat, dat met verplaatsing de meest essentiële betekenis verloren gaat. Dus mocht het nodig zijn een aardwerk in zijn geheel te verplaatsen, dan zal de bescherming ervan komen te vervallen.

Opslag van (onderdelen van) rijksmonumenten

De RCE is van oordeel dat de opslag van rijksmonumenten of bestanddelen daarvan voorkomen moet worden. De RCE adviseert dus negatief op het demonteren en voor onbepaalde tijd opslaan van een rijksmonument of een onderdeel daarvan.